

Laboratoř dětských duší

Dovolujeme si tímto textem vyjádřit k tématu vzdělávání dvouletých dětí v mateřských školách. Reagujeme tak na říjnový rozhovor s názvem Dvouleté děti jsme v mateřské škole měli vždy.

Nejde o to, že bychom snad zásadně nesouhlasily s ideou vzdělávání dětí od dvou let, chtěly bychom však uvést věci do souvislostí a poukázat na některé skutečnosti, které žijeme v každodenní realitě, a které by, podle našeho názoru, neměly být při rozhodování o budoucnosti předškolního vzdělávání opomenuty. Svě zamyšlení nad rozšířením věkové skupiny dětí vzdělávajících se v MŠ bychom rády uvedly několika citacemi z aktuálního RVP PV, s nimiž se plně ztotožňujeme a naše úvahy s nimi souvisejí. Jde především o cíle předškolního vzdělávání, kterými jsou rozvíjení dítěte, jeho učení a poznání, osvojení hodnot a získání osobnostních postojů.

Úkolem (a dodejme, že i skutečným posláním) předškolních pedagogů je tedy podle RVP PV (2016) „za všech okolností maximálně podporovat individuální rozvojové možnosti dětí a každému z nich tak umožnit dospět... k optimální úrovni osobního rozvoje a učení“. Tím se vytváří „dobré předpoklady pro další vzdělávání“, tím se dítěti „usnadňuje jeho další životní i vzdělávací cesta“. Neméně důležité jsou také hlavní principy vzdělávání v předškolním věku. Jedním z nich je akceptování vývojových specifik dětí předškolního věku a v této souvislosti také přizpůsobení obsahu, forem práce a metod vzdělávání těmto vývojovým specifikům.

Poslední myšlenkou, na které stojí naše úvahy, jsou podmínky pro optimální vývoj, které má předškolní vzdělávání poskytovat všem dětem, jež se ho účastní, tedy i dětem dvouletým.

Podpora individuálních rozvojových možností dětí

Prvním tématem, které bychom rády uvedly do kontextu výše citovaných idejí RVP PV, je dítě, protože právě kvůli němu a jeho potřebám celé předškolní vzdělávání existuje. My dospělí se snažíme porozumět dětské duši, specifikům vývoje dítěte, jeho potřebám, slabostem i potenciálu. Mnoho toho o něm už víme. Víme, že děti přicházejí na svět s různou výbavou, a že to, do jakého „hnízd“ se narodí, má vliv na jejich budoucí vývoj. Víme, že jsou děti „dobře vychovatelné, obtížně vychovatelné“ i děti, kterým trvá mnohem déle než ostatním, než se zadaptují na nové podmínky (Campbell, 1992).

Děti přicházejí do MŠ na různém stupni zralosti a vnímavá učitelka identifikuje velmi brzy jejich vývojová i další specifika a volí vhodný přístup, metody práce i úpravu prostředí, pokud je možná. Pokud má učitelka dobré podmínky pro svou práci, je schopna naplňovat vize RVP v podobě maximální podpory individuálního rozvoje každého dítěte. Každému dítěti učitelka stojí v zádech nebo mu přímo pomáhá, když s něčím bojuje, něco překonává, něčeho se bojí či ho něco blokuje v otevřenosti k učení.

Otázkou je, zda při obvykle nastavených podmínkách má učitelka možnost „akceptovat vývojová specifika jednotlivých dětí“ tak, jak nám RVP PV coby zákonný dokument ukládá. Nejde jen o děti dvouleté, kterým se nyní snažíme přizpůsobit podmínky, ale jde o všechny děti, které

MŠ navštěvují. Snažíme se při všem shonu kolem nových skutečností (např. v podobě administrace „šablon“ či hledání asistentů pedagoga pro společné vzdělávání) nezapomenout na „běžné“ děti, které jsou také v našich třídách a mají své potřeby.

Tématem článku jsou ale děti dvouleté, a proto bychom se rády zaměřily na jejich potřeby. Výhodiskem nám je studie E. H. Eriksona, který popsal vývojová stadia člověka v souvislosti s tématy, jež se v tom či onom období života objevují a ovlivňují další osobnostní růst jedince. V našich souvislostech jsou důležitá dvě z tří prvních období života, a to je období cca od 1,5–3 let života a období od cca 3–6 let života. V prvním z těchto období je hlavním mottem vůle a síla chtění. Vzniká vědomí vlastní účinnosti. Dítě se dostává do konfliktu mezi snahou dělat věci samo a neschopností je zvládnout. Záleží opět na pečující osobě, jak se ke snahám dítěte postaví, jakou podporu mu dá a jak tím ovlivní obraz dítěte o sobě samém, o tom, co je a co není schopno. Erikson popisuje potenciální konflikty tohoto období takto: „Pevné vedení musí dítě ochránit před možnou anarchií jeho dosud nevyvíčeného smyslu pro rozlišování, před jeho neschopností držet a pouštět uvážlivě. Vzhledem k tomu, že dítě vede jeho okolí k tomu, aby stálo na vlastních nohách, musí je na druhé straně pevná kontrola chránit před nesmyslnými a náhlými zkušenostmi studu a raných pochybností. Pokud je dítěti odírána postupná a dobře zprostředkovaná zkušenost autonomie svobodné volby, obrátí proti sobě veškeré své nutkání rozli-

šovat a manipulovat. Bude sebou přespříliš manipulovat a vyvine se u něj předčasně zralé svědomí. Místo zmocňování se věcí s cílem odzkoušet je účelným opakováním bude dítě posedlé svou vlastní repetitivností (dobývat své okolí a získávat moc tvrdšíjnou a malichernou kontrolou tam, kde nemůže nalézt širokou vzájemnou regulaci." (Erikson, 2002, 229–230) Další vývojové období, období iniciativy, popisuje Erikson mimo jiné takto: „V žádném okamžiku není dítě připraveno tak rychle a dychtivě se učit, stát se dospělejším ve smyslu sdílení povinností a práce než právě v průběhu tohoto období vývoje. Dítě touží a je schopno dělat věci společně, spojit se s ostatními dětmi za účelem budování a plánování a je ochotno získávat poučení od svých učitelů a naplňovat ideální prototypy." (Erikson, 2002, 234–235)

Z obou citací by se dalo usoudit, jaké potřeby z psychologického hlediska má dvouleté dítě. Jde mj. o potřebu budovat vlastní účinnost v souvislosti s předměty, jde o manipulování s věcmi a získávání obrazu o pevném vedení dospělého. Další specifika menších dětí vyplývají z nižší zralosti sebeobsluhy, která je adekvátní věku a například větší potřebě odpočinku. Na takové potřeby lze podle našeho názoru reagovat za úpravy podmínek psychosociálních, personálních a materiálních.

Podmínky pro vzdělávání dvouletých z pohledu ředitelky mateřských škol

O jaké konkrétní podmínky se tedy jedná? V krátkém výčtu uvádíme, jakou úpravu podmínek bychom z pozice ředitelky mateřských škol vnímaly jako optimální. Některé návrhy se týkají pouze dvouletých dětí, ale obecně se dá říci, že mnoho z níže v praxi identifikovaných potřeb souvisí s organizací předškolního vzdělávání obecně:

Aby bylo možné integrovat dvouleté, bylo by potřeba personálního posílení: dvou učitelů ve třídě po celou dobu provozu (jedna pracuje se skupinou, druhá s dětmi s IVP a PLPP a dalšími dětmi individuálně); chůvy pro práci s dvouletými dětmi (s potřebou zakotvit pracovní pozici s nárokovým financováním koncepčně (nikoli skrze šablony), např. normativním příspěvkem na dítě, který by byl upraven v případě dvouletých dětí navýšením o částku na zaplacení chůvy; uzpůsobení počtu provozních zaměstnanců; přizpůsobení organizačních podmínek; vyčlenit prostředky na zřízení „batolecích“ tříd ve školách, v nichž je to reálné (menší třídy, jak do prostoru, tak do počtu dětí, vybavené odpovídajícími pomůckami); uzpůsobit režimová opatření – potřeba delšího spánku atd.; stanovit maximální délku pobytu dvouletých dětí v MŠ s ohledem na jejich psychické potřeby.

Dále by bylo třeba provést systémová opatření: zodpovědnost za vybudování podmínek by neměla být na bedrech ředitelky škol a zřizovatelů, neboť jde o celostátní koncepci rozvoje vzdělávací

ni; v souvislosti s novým rozšířením náplně práce by bylo vhodné udělat audit pracovních pozic ředitelky, učitelky a chůvy, a ujistit se o časové dotaci jednotlivých pracovních pozic. Přestože je mateřská škola legislativně zakotvena v rámci vzdělávací soustavy jako druh školy a v procesu vzdělávání i jeho organizaci se má řídit obdobnými pravidly jako školy ostatní, na rozdíl od nich nemají mateřské školy možnost uzavřít zařízení v době prázdnin. Malé děti se tedy mají vzdělávat a pobývat v kolektivu i v době, kdy starší děti v ji-

Namaloval Marek Polák, ŠD při ZŠ Předklášteří

ných typech škol „ze zákona“ odpočívají. Učitelky MŠ pak mají často problém s čerpáním dovolené případně času určeného pro samostudium.

Důležitý je též audit podmínek – zjistit (např. dotazníkovým šetřením), jaké podmínky jsou v současné době a jakou míru podpory školy potřebují; a ujasnění kompetence chůvy vs. učitelky. Kdo zodpovídá za děti, když jde např. třída do divadla a menší děti zůstávají s chůvou?

Problematika financování

Podle našeho názoru jsou společným jmenovatelem výše uvedených potřeb finanční podmínky, bez nichž je v podstatě nereálné zajistit organizačně a personálně školu tak, jak bychom to viděly jako adekvátní. Jak již bylo řečeno, máme na mysli především financování zvýšeného počtu učitelů na MŠ, přičemž v „batolecí třídě“ jde o nižší počet dětí (5–6 dětí) na učitelku. Podle našeho názoru je nereálné zajistit takové podmínky pro děti při současném normativním financování školství. V případě jednoho až dvou dvouletých dětí ve škole by bylo možné jejich začlenění do třídy dětí 2–6 let s nutnými úpravami podmínek a s přidělením chůvy, která by však byla ve třídě celodenně. Tím by se eliminoval konflikt rolí u učitelky

telky (vzdělávání všech dětí vs. přebalování dítěte v batolecím věku).

Aby mohly vzniknout batolecí třídy s nižším počtem dětí, téměř jistě by musely být zrevidovány prostorové podmínky. S tím jdou opět ruku v ruce finance, které by k tomu účelu měly být k dispozici ze státního rozpočtu, nikoli z rozpočtů jednotlivých zřizovatelů škol či školek.

Myslíme si, že je důležité, aby byly všechny tyto podmínky vytvořeny ještě dříve, než vejde v platnost zmíněná vyhláška. Odpovědnost za tyto

podmínky by neměly nést jednotlivé učitelky či ředitelky mateřských škol. Ty mají chuť i potřebné kompetence s malými dětmi pracovat, nemají však finanční zdroje na přizpůsobování podmínek podle nových požadavků zákona. ■

Mgr. Silvie Adámková, Tvořihráz
Ivana Březinová, Kolin-Sendražice
Bc. Iva Čapková, Brno
Jarmila Fialová, Sokolnice
Zdenka Hajdová, Hlohovec
MgA. Michaela Mrázová, Dobřínsko
Mgr. Blanka Nešporová, Hustopeče
Lenka Pácalová, Dvory
Mgr. Alena Procházková, Brno
Mgr. Kateřina Tomášová, Petrovice
Pavlina Velebova, Těšetice
Dana Šedá, Sedliště u Litomyšle
Bc. Petra Škrdlíková, Brno

LITERATURA

Campbell, R. (1992). *Potřebuji tvou lásku*. Praha: Návrat domů.
 Erikson, E. H. (2002). *Dětství a společnost*. Praha: Argo.
 Splavcová, H. a kol. (2016). *RVP PV*. Dostupné z www.nuv.cz/file/696/